

А. С. Чубіна,
аспірант, Київський національний університет імені Тараса Шевченка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6812-231X>

DOI: 10.32702/2306-6814.2024.6.268

ОСОБЛИВОСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

A. Chubina,
PhD student, Taras Shevchenko National University of Kyiv

PECULIARITIES OF IMPROVING THE MECHANISMS FOR ENSURING THE DEVELOPMENT
OF RURAL AREAS OF CHERKASY REGION IN CONDITIONS OF DECENTRALIZATION

У статті досліджено питання удосконалення механізмів забезпечення розвитку сільських територій Черкаської області з боку органів публічного управління в умовах децентралізації владних повноважень. Акцентовується увага на наявних проблемах функціонування і розвитку сільських територій як в області, так і в країні в цілому, а також на різноманітності сільських територій, що впливає на їхні можливості і потенціал, а також інвестиційну привабливість. Визначено особливості удосконалення механізмів забезпечення розвитку різноманітних сільських територій Черкаської області, що дало підстави для диференціювання стратегічних векторів публічної політики подальшого поступу визначених сільських територій. Звертається увага на необхідність вибудовування й впровадження заходів комплексного механізму публічно-приватної політики забезпечення розвитку сільських територій Черкаської області на засадах самоорганізації. Обґрунтовано пропозиції щодо удосконалення механізмів забезпечення розвитку сільських територій Черкаської області: інституційно-організаційний блок, фінансово-економічний блок, соціально-економічний блок, реалізація яких спрямована на покращення якості життя населення та досягнення фінансово-економічної самодостатності. У результаті проведених досліджень зроблено висновок, суть якого полягає в тому, що удосконалення механізмів забезпечення розвитку сільських територій з боку органів публічного управління на прикладі Черкаської області спрямовано на підвищення ефективності реалізації заходів публічної політики щодо забезпечення розвитку сільських територій. Звертається увага на актуалізацію соціальної резильєнтності місцевого населення, що буде сприяти зменшенню міграційних прагнень і збереженню людського потенціалу — головного ресурсу відновлення розвитку сільських територій Черкаської області. В якості перспективних напрямків подальших наукових досліджень запропоновано: удосконалення механізмів взаємодії органів публічного управління за участю органів самоорганізації населення щодо забезпечення розвитку сільських територій як у Черкаській області, так і в Україні в цілому; адаптація сільських територій Черкаської області та інших регіонів України до умов воєнного стану на принципах самоорганізації; підходи до удосконалення механізмів забезпечення розвитку сільських територій Черкаської області та інших регіонів України в умовах повоєнної відбудови та ін.

The article examines the issue of improving mechanisms for ensuring the development of rural areas of Cherkasy Region by public administration bodies in conditions of decentralization of power. Attention is focused on the existing problems of the functioning and development of rural areas both in the region and in the country as a whole, as well as on the diversity of rural areas, which affects their opportunities and potential, as well as investment attractiveness. The peculiarities of the improvement mechanisms for ensuring the development of different types of rural areas of Cherkasy Region were determined, which

gave grounds for differentiating the strategic vectors of public policy for the further progress of the designated rural areas. Attention is drawn to the need to build and implement measures of a complex mechanism of public-private policy to ensure the development of rural areas of Cherkasy Region on the basis of self-organization. Proposals for improving the mechanisms for ensuring the development of rural areas of Cherkasy Region are substantiated: institutional and organizational block, financial and economic block, socio-economic block, the implementation of which is aimed at improving the quality of life of the population and achieving financial and economic self-sufficiency. As a result of the conducted research, a conclusion was made, the essence of which is that the improvement of the mechanisms for ensuring the development of rural areas by public administration bodies on the example of Cherkasy Region is aimed at increasing the effectiveness of the implementation of public policy measures to ensure the development of rural areas. Attention is drawn to the actualization of the social resilience of the local population, which will contribute to the reduction of migration aspirations and the preservation of human potential — the main resource for the restoration of the development of rural areas of Cherkasy Region. As promising areas of further scientific research, the following are proposed: improvement of the mechanisms of interaction of public administration bodies with the participation of self-organization bodies of the population to ensure the development of rural areas both in Cherkasy Region and in Ukraine as a whole; adaptation of rural areas of Cherkasy Region and other regions of Ukraine to the conditions of martial law based on the principles of self-organization; approaches to improving the mechanisms for ensuring the development of rural areas of the Cherkasy Region and other regions of Ukraine in the conditions of post-war reconstruction, etc.

*Ключові слова: публічне управління, сільська територія, механізм, розвиток, Черкаська область.
Key words: Public Administration, Rural Area, Mechanism, Development, Cherkasy Region.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Як відомо, децентралізація стала однією з найбільш системних і одночасно дієвих (у площині надання реальних повноважень місцевих органів влади щодо впливу на перебіг процесів соціально-економічного та суспільного розвитку сільських територій) реформ, що були запропоновані для реалізації в Україні на її новітньому етапі історичного розвитку. Разом з тим, наведені в нормативно-правових документах [1, 2] результати, а також у проектах аналогічних документів [3, 4], свідчать про невисоку ефективність і низку виниклих проблем щодо розвитку сільських територій (до факторів негативного впливу додалась широкомасштабна агресія РФ проти України з 24.02.2022) і державного управління ними в Україні, що характерно, у тому числі, і для Черкаської області, на базі якої авторка проводила свої наукові дослідження.

Проблемна ситуація, що склалась з розвитком сільських територій в Україні на теперішній час, у тому числі в Черкаській області, вимагала інших підходів до формування механізмів забезпечення цього розвитку з боку органів публічного управління в умовах реформи децентралізації владних повноважень. Її розв'язання доцільно здійснювати на засадах теорії самоорганізації, що доведено авторкою в [5] і [6], що, у свою чергу, актуалізує питання удосконалення механізмів забезпечення розвитку сільських територій з боку органів публічного управління на прикладі Черкаської області.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Удосконалення механізмів забезпечення розвитку сільських територій з боку органів публічного і державного управління в умовах децентралізації стало предметом досліджень низки вчених і фахівців, результати яких знайшли своє відображення в працях, авторами яких є: Д. С. Богданов, О. М. Бородіна, О. Г. Булавка, О. М. Гаркуша, І. В. Гончаренко, В. Г. Грановська, О. М. Дороховський, А. Н. Іфзал, А. Леоненко, М. Й. Малицький, І. З. Сторонянська, А. В. Шлапак та інші.

Аналіз показав, що результати досліджень авторів мають у більшості науково-теоретичний характер і потребують конкретизації з урахуванням особливостей сільських територій, які за своїми характеристиками значно відрізняються в залежності від географічного району України, наочним прикладом чому є Черкаська область. При цьому не враховуються засади теорії самоорганізації, на підставі яких авторкою статті в [5] запропоновано контур самоорганізації в системі органів публічного управління розвитком сільських територій в умовах децентралізації.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є обґрунтування рекомендацій щодо удосконалення механізмів забезпечення розвитку сільських територій Черкаської області в умовах децентралізації.

Таблиця 1. Особливості удосконалення механізмів забезпечення розвитку різнотипних сільських територій Черкаської області

Типи сільських територій	Спільні механізми	Специфічні механізми
Умовно <i>інвестиційно привабливі</i> (з вигідним розташуванням поруч великих міст, центрів економічного зростання)	- Організаційний; - стратегування розвитку; - інституційний; - господарський; - стимулювання зайнятості; - інформаційний - правовий	- Інтеграції та кооперації з економікою (бізнесом) обласного центру, великих міст; - розбудови спільної метрополійної та бізнес-інфраструктури
Умовно <i>привабливі для кооперації, кластеризації</i> (находяться на провідних транспортно-логістичних шляхах, поруч крупних бізнес-осередків, індустріальних парків)		- Інвестиційний; - кредитний; - інституційно-фондовий; - соціальної підтримки
Умовно <i>депресивні, складні для соціально-економічного відновлення</i> (віддалені від великих міст, магістральних шляхів, з утрудненим транспортним сполученням)		- Інтеграційний; - бюджетний; - грантовий; - соціальної підтримки; - інфраструктурний

Джерело: авторська розробка.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Генеральна мета децентралізації владних повноважень в Україні полягала у формуванні ефективної й відповідальної місцевої влади, здатної забезпечити комфортне та безпечне середовище для проживання людей. Це закономірно інституціалізувалося в утворенні базових суб'єктів місцевого самоврядування — спроможних територіальних громад, у т. ч. у Черкаській області. Разом із розширеними фінансово-ресурсними можливостями органи місцевого самоврядування отримали також пряму відповідальність за розвиток сільських територій, за спроможність раціонально та ефективно використовувати ті ресурси, які були надані громадам.

Слід наголосити на тому, що якість публічного управління проявляється не тільки через зростання ресурсовіддачі, але й через спроможність усунути та вирішити наявні проблеми функціонування і розвитку сільських територій, до яких, як свідчить практика поступу Черкаської області, як і більшості інших регіонів нашої країни, відносяться значні просторово-структурні дисбаланси соціального й економічного розвитку. Передусім йдеться про депресивність багатьох сільських територій регіону, їх відставання за базовими індикаторами та темпами зростання, характерні процеси депопуляції, руйнування дорожньо-транспортної та погіршення якості соціальної інфраструктури, зниження рівня й якості життя населення сільських поселень. Усе це в підсумку призводить не тільки до недовикористання ресурсного потенціалу сільських територій Черкаської області, але й до їх виснаження (через втрату значного людського та природно-ресурсного потенціалу), перетворення на такий собі "тягар", який відволікає частину регіональних і місцевих ресурсів на його утримання на противагу більш раціональному використанню.

Питання удосконалення механізмів забезпечення розвитку сільських територій є компетенцією органів державного управління всіх рівнів, зокрема не тільки місцевого, але й центрального та регіонального, адже сільські території обіймають значну частину країни та її регіонів. На ній проживає велика частка населення,

суб'єкти господарювання різних видів економічної діяльності здійснюють економічну діяльність, передусім сільського та лісового господарства, промисловості та торгівлі, створюючи вагомий внесок у ВВП і ВРП, покращуючи інвестиційну привабливість територій та їх цілісних майнових комплексів.

Дослідження, проведені авторкою, показують, що цікавим і прикладним в плані організації публічно-приватної політики забезпечення розвитку сільських територій Черкаської області може бути розуміння того, що з позиції вищих рівнів управління більш раціонально застосовувати однотипні практики для розвитку "цілісних" (за ознаками спільності рис у плані територіального розміщення, ресурсного забезпечення, ментальності населення і т. п.) сільських територій, які часто виходять за межі окремо взятої громади і потребують більш комплексного підходу до підтримки і стимулювання їх поступу. Цей аспект актуалізує питання, по-перше, участі регіональних, а, в окремих випадках центральних, органів влади; по-друге, застосування механізмів та інструментів міжмуниципального співробітництва територіальних громад, що здійснюється на стратегічно-договірних засадах з метою об'єднання ресурсів двох і більше органів місцевого самоврядування заради розв'язання спільних (типових) проблем місцевого розвитку, а також досягнення низки синергетичних ефектів, у т. ч. відносно більш раціонального використання обмежених бюджетних, кадрових та інших ресурсів.

Слід звернути увагу на різнотипність сільських територій. Так, істотно різняться можливості і потенціал, а також інвестиційна привабливість сільських територій, які: прилягають (межують) з обласним центром та великими містами регіону; знаходяться на магістрально-логістичних шляхах національного значення, поруч великих транспортних вузлів, складських і логістичних центрів, мають на своїй території великі об'єкти торгівлі і т. п.; знаходяться на окраїнах області, на периферії зі складним і незручним транспортним сполученням, є депресивними і не мають на своїй території середнього / великого бізнесу, характеризуються активними процесами депопуляції та старіння населення. Відповідно, різною є складність управління процесами розвитку різнотипних сільських територій, а також різняться механізми й інструменти, які в таких цілях будуть використовуватися (табл. 1).

Звичайно, що запропонований поділ механізмів, на наш погляд, у певній мірі умовний, тоді як більшість з них можуть впроваджуватися на сільських територіях всіх типів і місця їхнього розташування не тільки у Черкаській області.

Водночас, достатня специфіка все ж наявна і використання у відповідних цілях диференційованого складу механізмів та інструментів дозволяє, по-перше, отримати їх більшу ефективність; по-друге, оптимізувати обмежене ресурсне забезпечення, що використовується у таких цілях.

Характер особливостей функціонування, а також механізмів забезпечення розвитку дає підстави дифе-

ренціювати стратегічні вектори публічної політики подальшого поступу визначених сільських територій таким чином. Інвестиційно привабливі сільські території мають можливості для якнайбільш активного розвитку малого та навіть середнього приватного бізнесу і, що важливіше, — співпраці таких суб'єктів господарювання з представниками середнього та великого підприємництва обласного центру та великих міст (виступами їх підрядниками, субвиконавцями, партнерами по дослідженнях та інноваціях і т.п.), а також модернізації соціальної, транспортної та комунальної інфраструктур.

Сільські поселення, через території яких проходять транспортні магістралі, потенційно більш привабливі для залучення інвестиційних і фінансово-кредитних ресурсів, а також фінансової підтримки з боку партнерів і поступового нарощення, перетворення транспортно-логістичних центрів у великі бізнес-хаби, що одночасно підтягатиме й розвиток інфраструктури, системи соціального забезпечення населення тощо.

Найбільшою проблематикою характеризуються, беззаперечно, депресивні сільські території, які потребують якнайширшої підтримки, у т. ч. із залученням можливостей регіональних і центральних органів державного управління та активним впровадженням інтеграційних, бюджетних, грантових, інфраструктурних, а також механізмів соціальної підтримки і допомоги місцевому населенню. У цьому випадку більше йдеться про розвиток інфраструктури, надання грантів, соціальний захист і формування того мінімально необхідного спектру послуг для населення з метою збереження існуючого людського потенціалу, а також сприяння його відтворенню.

Врахування специфіки є вагомим аргументом на користь диференційованого підходу до формування та реалізації публічно-приватної політики забезпечення розвитку сільських територій Черкаської області. Позаяк, слід чітко розуміти, що органи місцевого самоврядування (як і менеджмент на вищих рівнях державного управління, зокрема районному та обласному) мають володіти повноцінним комплексом механізмів і засобів, що використовуються в таких цілях. Ми вважаємо, що одним із аргументів на користь такого висновку є те, що за такого підходу місцева соціально-економічна політика буде більш системною і виваженою. Одночасно не відкидаємо й динамізму ситуації і його впливу на зміни у застосовуваних механізмах та інструментах, коли, наприклад, на початку реформ та, чи інша сільська територія була депресивною, однак в підсумку реалізації низки заходів перейшла в ранг прогресивних (таких, що активно розвиваються) та значно більш інвестиційно привабливих. Відповідно, її подальший поступ потребуватиме застосування вже інших інструментів регулювання й управління розвитком.

Таким чином, мова йде про підхід, за якого передбачається вибудування й впровадження заходів комплексного механізму публічно-приватної політики забезпечення розвитку сільських територій Черкаської області на засадах самоорганізації та метою якого, на нашу думку, має стати досягнення такої якості життя населення, що є не лише прийнятною, але й стимулюючою з позиції бажання проживати тут і нарощувати тут людський потенціал, інвестувати матеріальні й нематеріальні ресурси у сталий розвиток місць проживання. Водночас, це лише

соціальна складова мети, тоді, як господарська — досягнення належного рівня фінансово-економічної самодостатності громади та її територій, особливо слабших, як правило, сільських. Громада має мати фінансову самодостатність, яка базується не на бюджетних дотаціях і субвенціях, а на податкових (і не тільки) поступленнях від суб'єктів господарювання, які утворюють економіку сільських територій, для сталого розвитку і гарантування належної якості життя її мешканців.

Досягнення зазначеної мети не може опиратися на реалізацію єдиного окремо взятого механізму. Це має бути сукупність механізмів державного управління місцевим соціально-економічним розвитком, яка збалансована і у фундаменті якої трикутник функцій: (1) якісний спроможний менеджмент процесів ↔ (2) стабільний господарський (економічний) механізм з ухилом на формування фінансового забезпечення розвитку територій ↔ (3) резильєнтне соціально-психологічне середовище проживання населення. Відтак, в основі комплексного механізму політики забезпечення розвитку сільських територій регіону мають знаходитися інституційно-організаційний, фінансово-економічний та соціально-психологічний блоки.

Інструментарій кожного з них орієнтований на виконання властивих їм завдань (мети), а саме інституційно-організаційний — на становлення ефективної системи публічно-приватного управління процесами розвитку; фінансово-економічний — на формування середовища стимулювання ділової активності та залучення інвестицій; соціально-психологічний — на зміцнення соціальної резильєнтності та покращення психологічного клімату населення. У межах кожного з трьох блоків визначається каркас механізмів та інструментів, які будуть реалізованими в їх межах і які наведені на рисунку 1.

Додатково слід звернути увагу на те, що інституціалізація структури, відповідальної за розвиток сільських територій (це може бути підрозділ у межах органу, покликаного забезпечувати місцевий економічний розвиток громади загалом), є питанням не тільки критично важливим у сенсі якісного державного управління, але й особливо актуальним для територіальних громад, які, по-перше, мають обмежений управлінсько-кадровий ресурс і ще не відпрацювали раціональні організаційно-функціональні структури публічного управління, які, як правило, залишилися у спадок від попередніх районних, міських чи селищних рад. Здебільшого, на сьогодні у складі органів місцевого самоврядування Черкаської області відсутні структури, спеціально вповноважені, з одного боку, та відповідальні за розвиток сільських територій, з іншого боку.

Вибудування інституційно-організаційного блоку, як підсистеми комплексного механізму публічно-приватної політики забезпечення розвитку сільських територій Черкаської області, має свою властиву логіку. Так, спершу потрібно створити та інституціалізувати діяльність структури, відповідальної за управління процесами розвитку сільських територій (із застосуванням в таких цілях інструментів відповідного організаційного механізму політики).

Надалі ця структура організує розробку стратегії та функціонально-ресурсних програм розвитку сільських територій громади, включно з переходом на проєктний

Рис. 1. Сукупність запропонованих механізмів забезпечення розвитку сільських територій Черкаської області

Джерело: авторська розробка.

підхід, коли планові зміни та зрушення відбуваються у підсумку і навколо реалізації окремих масштабних (як на параметри сільської економіки) інвестиційних і не тільки проєктах економічного і соціально-суспільного характеру (із застосуванням для цього інструментів механізму страхування).

Наступний крок стосується організації та втілення в життя відповідних заходів політики розвитку сільських територій. Для ефективного втілення і реалізації інструментів регулювання й отримання позитивних результатів необхідно вибудувати повноцінне інституційне середовище, причому організаційно-інфраструктурного характеру, а також розробити й активно використовувати так звані інструменти забезпечення розвитку сільських територій Черкаської області (із задіянням заради вирішення відповідних завдань інституційного механізму).

Завершальним організацію інституційно-організаційного блоку публічно-приватної політики розвитку

сільських територій Черкаської області етапом мають стати заходи інтеграційного механізму, здатні забезпечити накопичення і раціональне використання потенціалу міжмуніципальної та інترمуніципальної співпраці громад, співробітництва громад з органами регіональної та центральної влади, іншими суб'єктами.

Оскільки інституційна інфраструктура має визначальне значення в сенсі ініціювання, а надалі підтримки перебігу процесів місцевого соціального й економічного розвитку, то структурі, відповідальній за поступ сільських територій регіону, важливо розуміти про які саме інституції йдеться. Вважаємо, доцільно створити базисні структури та організувати їх діяльність на сільських територіях Черкаської області. Для цього можна скористатися ресурсами міжнародної грантової підтримки, яка в умовах повномасштабної війни стала безпрецедентно, особливо з боку таких організацій, як USAID, Фонд Відродження, ПРООН, IREX тощо. Створення вказаних інфраструктурних інституцій дозволить запустити внутрішні процеси активізації соціального й економічного поступу сільських територій.

Вважаємо, що діяльність у межах фінансово-економічного блоку публічно-приватної політики забезпечення розвитку сільських територій Черкаської області орієнтована в своїй сутності на активізацію процесів їх економічного поступу та з огляду на, як правило, відсутність

на територіях сільських поселень підприємств великого бізнесу і лише зрідка — середнього підприємництва, господарський розвиток тут (і це в тому числі підтверджує світовий досвід) в основній своїй масі стосується суб'єктів малого та навіть точніше — мікропідприємництва. Тут важливо наголосити й на ефекти синергії: фінанси потрібні для стимулювання розвитку підприємництва, а розвиток підприємництва — прямий шлях до більшого наповнення місцевих бюджетів, що покращує їх можливості в плані фінансування соціальних та розвитково-інвестиційних програм, як от інфраструктура, дороги, засоби комунікації, очисні споруди, розвиток довкілля, смарт-орієнтований просторовий розвиток сільських територій області та ін.

На нашу думку, саме таким має бути бачення і характер механізмів публічно-приватної політики у межах її фінансово-економічної підсистеми, які спрямовують

ся на забезпечення соціального й економічного розвитку сільських територій регіону. Відтак, кожен з механізмів, які імплементуються, спрямовується на формування та на ефективне розміщення й використання коштів.

Слідуючи такій логіці, треба спершу визначити бюджетний механізм. Його задіяння найбільш просте й безпосереднє і передбачає фінансування критично важливих заходів з місцевого бюджету територіальної громади. Це можуть бути місцеві цільові програми (за умов наявних умовно вільних фінансових ресурсів), що передбачають фінансування заходів для вирішення конкретної цільової проблеми (наприклад, придбання житла для ВПО чи малозабезпечених домогосподарств, здійснення заходів з професійної або соціальної адаптації соціально вразливих громадян, фінансова підтримка нових дрібних життєво важливих для громади / сільських територій бізнесів).

Наступним слід розглядати господарський механізм, інструменти якого чітко визначені в напрямі розвитку на сільських територіях суб'єктів бізнесу, однак несільськогосподарського призначення (оскільки така спеціалізація здебільшого, власне, й характерна для територій поруч сільських поселень) або створення виробництва з глибшою переробки сільськогосподарської продукції. Перспективним у зазначеному сенсі є також й відновлення ремесл, коли в цивілізованому світі відновлюється попит на такі товари. Окрім того, сільські території вельми привабливі відносно створення різного роду приватних садиб і надання послуг зеленого туризму, спорту, рекреації, розваг і т. п. Додамо, що попри часто обмежені бюджетно-ресурсні можливості, місцеві органи влади мають достатньо варіативний і доступний інструментарій щодо стимулювання активізації господарської (підприємницької) діяльності місцевого населення на сільських територіях.

У напрямі реалізації туристичного потенціалу сільських територій Черкаської області органам місцевого самоврядування в співпраці з регіональними владними структурами, підприємствами туризму та бізнес-асоціаціями слід працювати над створенням туристичного кластеру, розвитком міжмуніципальної співпраці громад у сферах туризму, рекреації, спорту й культури, у т. ч. для промоції туристичних об'єктів, проведення спільних масових культурних і спортивних заходів. Якщо йдеться про інструменти підтримки та стимулювання розвитку масштабніших підприємств, то на сільських територіях у пріоритеті, на нашу думку, мають перебувати переробка сільськогосподарської продукції та виробництво харчових продуктів, тваринницька галузь, виробництво меблів, будівельних матеріалів. Засобами активізації діяльності у цій сфері мають виступати: розробка інвестиційних паспортів сільських територій; розробка "бізнес-планів" та інвестиційних проєктів "під ключ" і доведення їх до потенційних інвесторів як в середині громади, так і зовнішніх, популяризація реалізованих бізнес-кейсів за наявними та перспективними інвестиційними об'єктами сільських територій Черкаської області, фінансовий лізинг з метою придбання обладнання і устаткування, техніки та технологій, виробнича та обслуговуюча сільськогосподарська, торговельна і споживча кооперація тощо.

Жоден розвиток сільських територій не обійдеться без інвестицій, а тим більше, коли йдеться про місцевість, яка апіорі має нижчий економічний потенціал та інвестиційну привабливість. Залучити ресурси у такому випадку складніше. Відтак, органи місцевого самоврядування, по-перше, мають віднайти аргументи для інвесторів, які спрацюють (це підведення до відповідних об'єктів інженерних комунікацій та розвиток інфраструктури, повне сприяння в проходженні дозвільних і погоджувальних процедур, відсутність будь-яких адміністративних бар'єрів чи проявів корупції, активний розвиток економіки та внутрішнього ринку, до прикладу, засобами створення індустріальних парків, різного роду майданчиків виробничо-торговельної кооперації і співпраці, відкриття на сільських територіях великих торговельних об'єктів та закладів сфери відпочинку і розваг); по-друге, використати в таких цілях всі можливі й доступні інструменти. Такими, наприклад, є публічно-приватне партнерство (коли місцева громада надає в господарське використання певний об'єкт, що належить громаді, а суб'єкт господарювання інвестує в його розвиток (перспективний інструмент, наприклад, для розвитку замків чи історичних місць / будівель Черкащини)), фінансовий лізинг (для залучення коштів під придбання транспортних засобів, іншої техніки, технологій, які можуть використовуватися комунальними підприємствами на сільських територіях), аутсорсинг (надання для бізнесу частини послуг об'єктів соціальної інфраструктури (медицини, освіти, транспорту, ін.) або виконання частини функцій адміністративних послуг), створення індустріальних парків, розвиток фінансово-кредитної інфраструктури (стимулювання відкриття на сільських територіях відділень банків, страхових компаній, кредитних спілок, розміщення платіжних терміналів і т. п.), створення локальних інтегрованих структур, кластерів, сільськогосподарська й споживча кооперація, діяльність агенцій місцевого економічного розвитку.

Як вже вище зазначалося, в умовах повномасштабної війни значно активізувалася міжнародна фінансова технічна допомога, яка надається міжнародними організаціями країн-партнерів України і дуже велика її частина орієнтована на підтримку розвитку територіальних громад, вирішення їх нагальних проблем у т. ч. відносно стимулювання ділової активності населення, збереження людського потенціалу та стримування зовнішньої міграції наших громадян, соціальну підтримку ВПО та соціально вразливих категорій населення, яких стало більше в середовищі агресивної повномасштабної війни. Багато грантових програм на сьогодні пропонуються і реалізуються з боку центральних (через Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України) й регіональних органів влади.

В умовах війни дещо погіршилися можливості залучення кредитних ресурсів і це об'єктивно закономірно з огляду на нові та зростаючі фінансові і не тільки ризики та загрози. Проте, потенціал кредитного механізму все ще наявний і в основному полягає у застосуванні таких інструментів, як місцеві облігаційні позики з перевагами залучення відносно дешевших фінансових ресурсів достатньо великих обсягів на тривалий строк та трансформації внутрішніх заощаджень громади в

інвестиції на її розвиток (це джерело, як показує досвід, має великі перспективи відносно фінансування проєктів з розвитку транспортної інфраструктури, ремонту та будівництва доріг і т. п., що дуже актуально для сільських територій області), місцеві гарантії через взяття на себе органом місцевого самоврядування зобов'язань виконувати платежі на користь кредитора в разі невиконання умов договору позичальником (гарний інструмент в частині покращення фінансової спроможності комунальних підприємств на сільських територіях, а також як джерело фінансової поруки кредитів і позик новостворюваних суб'єктів малого бізнесу), банківські кредити (особливо в теперішніх реаліях достатньо привабливої позикової програми "Доступні кредити 5-7-9 %", що зараз реалізується в Україні та набула широкої популярності).

Якщо система механізмів фінансово-економічного блоку має чітко виражений проактивний характер, то соціально-психологічного блоку, скоріше, — резильєнтний, спрямований на соціальну підтримку і соціальну допомогу населенню сільських територій, яке, як правило, соціально вразливіше і в більшій мірі потребує такої.

На нашу думку, провідними механізмами публічно-приватної політики, що мають бути реалізованими у цій сфері, є: інфраструктурний, соціальної підтримки та допомоги, соціально-трудова відносин та інформаційний.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Удосконалення механізмів забезпечення розвитку сільських територій з боку органів публічного управління на прикладі Черкаської області спрямовано на підвищення ефективності реалізації заходів публічної політики щодо забезпечення розвитку сільських територій Черкаської області, актуалізуючи при цьому соціальну резильєнтність місцевого населення, що буде сприяти зменшенню міграційних прагнень і збереженню людського потенціалу — головного ресурсу відновлення розвитку сільських територій Черкаської області, у т. ч. на етапі подальшого поглиблення процесів децентралізації під час повоєнної відбудови національного господарства області і України в цілому.

Перспективними напрямками подальших наукових досліджень, пов'язаних із забезпеченням розвитку сільських територій можуть стати: удосконалення механізмів взаємодії органів публічного управління за участю органів самоорганізації населення щодо забезпечення розвитку сільських територій як у Черкаській області, так і в Україні в цілому; адаптація сільських територій Черкаської області та інших регіонів України до умов воєнного стану на принципах самоорганізації; підходи до удосконалення механізмів забезпечення розвитку сільських територій Черкаської області та інших регіонів України в умовах повоєнної відбудови та ін.

Література:

1. Про схвалення Концепції розвитку сільських територій: Розпорядження КМ України від 23.09.2015 №995-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80#Text>.

2. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Постанова КМ України від 01.04.2014 №333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text>.

3. Про схвалення Концепції стимулювання розвитку підприємництва на сільських територіях до 2030 року. Проект. URL: <https://minagro.gov.ua/npa/pro-shvalennya-konceptiyi-stimulyuvannya-rozvitkupidpriyemnictva-na-silskih-teritoriyah-do-2030-roku>.

4. Концепція сільського розвитку до 2030 року. Проект. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=a707d9ff-0c4b-4b8b8d84-3f9a994ee-729&title=ProektRozporiadzhenniaKabinetuMinistrivUkraini-pro-SkhvalenniaKontseptsiSil'skogoRozvitkuDo2030-Roku>.

5. Чубіна А. С. Питання самоорганізації публічного управління розвитком сільських територій в умовах децентралізації. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2023. № 10. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2023.10.19>.

6. Чубіна А. С. Обґрунтування механізмів забезпечення розвитку сільських територій в умовах децентралізації. Інвестиції: практика та досвід. 2023. № 23. С. 170—177.

References:

1. Cabinet of Ministers of Ukraine (2015), Resolution "On the approval of the Concept of development of rural areas", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80#Text> (Accessed 25 Feb 2024).

2. Cabinet of Ministers of Ukraine (2014), Resolution "On the approval of the Concept of reforming local self-government and territorial organization of power in Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text> (Accessed 25 Feb 2024).

3. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2021), "Project. On the approval of the Concept of stimulating the development of entrepreneurship in rural areas until 2030", available at: <https://minagro.gov.ua/npa/pro-shvalennya-konceptiyi-stimulyuvannya-rozvitkupidpriyemnictva-na-silskih-teritoriyah-do-2030-roku> (Accessed 25 Feb 2024).

4. Ministry of Economy of Ukraine (2020), "Project. Concept of rural development until 2030", available at: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=a707d9ff-0c4b-4b8b8d84-3f9a994ee-729&title=ProektRozporiadzhenniaKabinetuMinistrivUkraini-pro-SkhvalenniaKontseptsiSil'skogoRozvitkuDo2030-Roku> (Accessed 25 Feb 2024).

5. Chubina, A.S. (2023), "The issue of self-organization of public management of the rural areas development under the conditions of decentralization", *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, vol. 10. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2023.10.19>.

6. Chubina, A. S. (2023), "Justification of the Mechanisms for Ensuring the Development of Rural Areas in Conditions of Decentralization", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 23, pp. 170—177.

Стаття надійшла до редакції 09.03.2024 р.